

Enige opmerkingen over bloedverwantschap en familierechtelijke betrekking in verband met artikel 1:197 en artikel 4:10 lid 3 BW

1 Inleiding

In dit artikel wordt het begrip ‘bloedverwanten’ in artikel 1:197 BW en artikel 4:10 lid 3 BW aan een nadere beschouwing onderworpen. Het zal blijken dat dit begrip – dat in de wet niet nader wordt omschreven – in beide artikelen in een verschillende betekenis wordt gebruikt. Bovendien zal blijken dat het begrip in artikel 1:197 BW niets wezenlijks toevoegt. Het verdient aanbeveling dat de wetgever de term bloedverwantschap zo veel mogelijk vermijdt en waar mogelijk volstaat met het begrip ‘familierechtelijke betrekking’.

2 Familierechtelijke betrekkingen: de twee regels uit artikel 1:197 BW

Volgens artikel 1:197 BW staan een kind, zijn ouders en hun bloedverwanten in familierechtelijke betrekking tot elkaar. Uit deze bepaling kunnen twee regels worden gedistilleerd. In de eerste plaats is dit de regel dat een ‘moeder’ en een ‘vader’ in familierechtelijke betrekking staan tot hun kind en andersom (het kind staat in familierechtelijke betrekking tot de ouder(s)). De vraag wie volgens de wet moeder of vader is, wordt beantwoord in artikel 1:198 BW respectievelijk artikel 1:199 BW. Op deze laatste bepalingen zal hier niet nader worden ingegaan; het is in het kader van deze bijdrage voldoende om vast te stellen dat de juridische ouder niet de biologische ouder hoeft te zijn en dat, omgekeerd, de biologische ouder niet de juridische ouder hoeft te zijn. Te denken valt aan adoptie¹ en – wat de vader betreft – aan erkenning² van een kind dat niet zijn biologische kind is. De tweede regel die uit artikel 1:197 BW voortvloeit, is dat een kind en de *bloedverwanten* van zijn ouders in familierechtelijke verhouding tot elkaar staan. Wat ‘bloedverwanten’ zijn, vindt men echter nergens in de wet omschreven.

3 Het begrip bloedverwantschap

Ondanks het feit dat het begrip bloedverwantschap niet wordt omschreven in de wet, heerst er in de literatuur geen verwarring over de inhoud van het begrip. In overeenstemming met artikel 345 lid 1 BW (oud),³ wordt onder bloedverwantschap de betrekking verstaan tussen personen die (1) de een van de ander afstammen, dan wel (2) een gemene stamvader of stammoeder hebben.⁴ Hierbij moet worden opgemerkt dat het begrip ‘bloedverwantschap’ (anders dan het woord doet vermoeden) geen louter biologische inhoud heeft. De Boer schrijft dat bloedverwantschap zonder biologische banden kan bestaan.⁵ Anderzijds hoeven, naar ik aanneem, degenen tussen wie een biologische band

bestaat, niet altijd bloedverwanten te zijn in de zin van artikel 1:197 BW. A is geen bloedverwant van B wanneer A een biologisch niet-erkend kind van de broer van B, C, is. Dientengevolge staat E (juridisch kind van B) niet in familierechtelijke betrekking tot A. Een vereiste voor bloedverwantschap is dat er in iedere schakel een familierechtelijke betrekking bestaat, dat wil zeggen dat er in iedere schakel sprake moet zijn van een *juridische* ouder-kindrelatie. Hieruit volgt dat er tussen het zijn van elkaars *bloedverwanten* (in de zin van art. 1:197 BW) en het tot elkaar in *familierechtelijke betrekking* staan, geen onderscheid bestaat.

4 Artikel 4:10 BW; erven bij versterf

Op grond van het bovenstaande kan worden vastgesteld dat de redactie van artikel 1:197 BW geen schoonheidsprijs verdient. Bij de bepaling wie tot elkaar in familierechtelijke betrekking staan, wordt het niet nader omschreven begrip ‘bloedverwanten’ gebruikt en bij nader doordenken blijkt dit begrip dezelfde betekenis te hebben als het begrip waarvan het de betekenis moet helpen aangeven, namelijk het tot elkaar in ‘familierechtelijke betrekking’ staan. De verwarring wordt nog groter wanneer men ook artikel 4:10 lid 3 BW in de beschouwing betreft:

‘Alleen zij die tot de erflater in familierechtelijke betrekking stonden, worden tot de in de vorige leden genoemde bloedverwanten gerekend.’

De vorige leden (van art. 4:10 BW) – waarnaar in de geciteerde bepaling wordt verwezen – noemen eerst (in lid 1) degenen die achtereenvolgens door de wet uit eigen hoofde tot een nalatenschap worden geroepen. Het gaat hierbij om: de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot van de erflater tezamen met diens kinderen, de ouders van de erflater tezamen met diens broers en zusters, de grootouders van de erflater en tot slot de overgrootouders van de erflater. In lid 2 van artikel 4:10 BW wordt vervolgens plaatsvervulling mogelijk gemaakt door afstammelingen van een kind, broer, zuster, grootouder of overgrootouder.

¹ Zie art. 1:198 BW, art. 1:199 sub e BW en art. 1:229 BW.

² Zie art. 1:199 sub c BW.

³ ‘Bloedverwantschap bestaat in de betrekking tusschen personen, welke de een van den anderen afstammen, of eenen gemeenen stamvader hebben.’

⁴ Zie bijvoorbeeld Asser-De Boer, Personen- en familierecht, Deventer 2002, nr. 32, p. 29 en E.C.C. Punselie & P. Vlaardingerbroek (red.), Het hedendaagse personen- en familierecht, p. 25.

⁵ Asser-De Boer, Personen- en familierecht, Deventer 2002, nr. 32, p. 30. Zie ook E.C.C. Punselie & P. Vlaardingerbroek (red.), Het hedendaagse personen- en familierecht, p. 26.

De vraag is nu wat de betekenis is van het hiervoor geciteerde lid 3. Opgemerkt moet worden dat de bepaling is voortgekomen uit artikel 4.2.2 lid 2 van het Ontwerp Meijers, dat luidde:

‘Behoudens het bepaalde in de artikelen 4, 5 en 6 van deze afdeling erven verwanten alleen indien zij met de erflater door wettige verwantschap zijn verbonden.’

Blijkens de memorie van toelichting bij het Regeringsontwerp ging het hier om de codificatie van het bestaande beginsel dat behoudens een aantal bijzondere gevallen (die onder het oude BW geregeld waren in art. 4:909-920) alleen de echtgenoot en *wettige* bloedverwanten bij versterf kunnen erven.⁶ Bij Wet van 27 oktober 1982 werd naar aanleiding van het bekende Marckx-arrest⁷ echter het verschil tussen natuurlijke kinderen en wettige kinderen in versterferfrecht ongedaan gemaakt.⁸ Het toenmalige ontwerp van artikel 4.2.2 lid 2 verloor hierdoor zijn betekenis en werd vervangen door de thans in artikel 4:10 lid 3 BW opgenomen bepaling. De betekenis van de bepaling in haar huidige vorm is mij niet op voorhand duidelijk. Een blik op de handboeken verschaft ook weinig verheldering. Perrick volstaat in zijn bewerking van het boek van Asser met het citeren van de bepaling en de opmerking dat aanverwanten dus ook onder het NBW niet als erfgenaam bij versterf worden geroepen.⁹ Dit is mijns inziens geen bevredigende verklaring voor de bepaling van lid 3, omdat ‘aanverwanten’ – ook zonder de bepaling van lid 3 – onmogelijk gerekend kunnen worden tot de in de leden 1 en 2 genoemde personen.¹⁰ In Klaassen-Luijten-Meijer leest men in een noot:

‘In artikel 4:10 lid 3 is uitdrukkelijk bepaald dat men om erfgenaam volgens de wet te kunnen zijn in familierechtelijke betrekking tot de erflater moet staan.’¹¹

Enerzijds is dit niet helemaal juist, omdat ook de echtgenoot – die op grond van artikel 1:197 BW niet in familierechtelijke betrekking tot de erflater staat – erfgenaam bij versterf is. Anderzijds rijst naar aanleiding van dit commentaar van Luijten & Meijer de vraag waarom de wetgever niet de door hen geformuleerde regel heeft opgenomen, maar de ingewikkeldere regel waarin ook naar ‘bloedverwanten’ wordt verwezen. Het handboek van Van Mourik (red.) formuleert de betekenis van artikel 4:10 lid 3 BW mijns inziens het duidelijkst:

‘Aldus wordt buiten twijfel gesteld dat enkel *biologische verwantschap* of enkel een *gezagsrelatie* (voogdij) in het versterferfrecht geen aanspraken oplevert.’¹²

Uitgaande van deze uitleg van Van Mourik, is het nuttig om nog eens goed naar de tekst van de onderhavige bepaling te kijken en in het bijzonder naar de betekenis van het woord ‘bloedverwanten’ hierin. Met dat ‘bloedverwanten’ wordt, naar ik aanneem, bedoeld op alle in de leden 1 en 2 genoemde personen, behalve de echtgenoot. Het gaat dan om (de afstammelingen van) een kind, broer, zuster, groot-

ouder en overgrootouder. Uit de tekst van lid 3 moet worden opgemaakt dat deze ‘bloedverwanten’ volgens de wetgever in familierechtelijke betrekking tot de erflater *kunnen* staan, maar niet *hoeven* te staan. Alleen in het eerste geval zouden zij volgens lid 3 bij versterf kunnen opkomen. Dit betekent echter – en daar gaat het mij hier om – dat het begrip ‘bloedverwanten’ in artikel 4:10 lid 3 BW een ruimere betekenis heeft dan in artikel 1:197 BW: in de eerstgenoemde bepaling vallen hieronder mede de louter biologische (niet-juridische) bloedverwanten.

5 Conclusie

De wetgever gebruikt op verschillende plaatsen in het Burgerlijk Wetboek het begrip ‘bloedverwanten’ zonder dit te definiëren. De onduidelijkheid rond het begrip wordt nog vergroot doordat er op verschillende plaatsen een verschillende betekenis aan moet worden toegekend. In artikel 1:197 BW wordt er slechts mee bedoeld op ‘juridische’ bloedverwanten en niet (ook) op louter ‘biologische’ bloedverwanten. In artikel 4:10 lid 3 BW komt aan het begrip een ruimere betekenis toe en omvat het ook de louter biologische bloedverwanten. Het zou de voorkeur verdienen als de wetgever het begrip ‘bloedverwantschap’ zo veel mogelijk zou vermijden en zou volstaan met het begrip ‘familierechtelijke betrekking’. In een familierechtelijke betrekking staat men tot zijn juridische ouder(s) en tot al degenen met wie men via een van de ouders door middel van een keten van *juridische* ouder-kindrelaties is verbonden. Ook de gedachte achter artikel 4:10 lid 3 BW zou tot uitdrukking kunnen worden gebracht zonder gebruik te maken van de term ‘bloedverwanten’, en wel als volgt: ‘Met uitzondering van de niet van tafel en bed gescheiden echtgenoot, worden alleen zij die tot de erflater in familierechtelijke betrekking stonden, door de wet als erfgenamen tot een nalatenschap geroepen.’

MR. P.C. VAN ES

UNIVERSITAIR DOCENT UNIVERSITEIT
VAN LEIDEN

⁶ Van der Burght c.s., Parlementaire Geschiedenis. Vaststellingswet Erfrecht, Deventer 2002, p. 140.

⁷ EHRM 13 juni 1979, NJ 1980, 462.

⁸ Deze gelijkstelling liet onverlet dat een niet-erkend kind niet bij versterf in de nalatenschap van zijn biologische vader kon opkomen. Zie HR 17 januari 1997, NJ 1997, 483 m.nt. JdB.

⁹ Asser-Perrick 6A, Erfrecht en schenking, Deventer 2005, nr. 48, p. 48.

¹⁰ Zie met betrekking tot het begrip ‘aanverwantschap’, art. 1:3 lid 2 BW.

¹¹ Klaassen-Luijten-Meijer, Erfrecht, nr. 32, p. 24, noot 43.

¹² M.J.A. van Mourik, Handboek Nieuw Erfrecht (2002), Deventer 2002, p. 42.